

ROZTOCZYĆ (22) *vb pf*

rof- (17), roz- (5).

Oba o jasne.

inf roztoczyć (1). ◇ *fut* 3 sg roztoczy (6). ◇ [3 pl roztoczą.] ◇ *praet* 2 sg m -ś roztoczył (1). ◇ 3 sg m roztoczył (4). *f* roztoczyła (5). ◇ 3 pl m pers roztoczyli (2). [m an roztoczyli [cum N pl: (ch)robacy], roztoczyły [cum N pl: robacy i wszy].] *subst* roztoczyły (1). ◇ *plusq* 3 sg m był roztoczył (1). ◇ [imp 2 sg roztocz. ◇ *impers praet* roztocz(o)no.] ◇ *part praet act* roztoczywszy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Rozpostrzeć, rozłożyć, rozwinąć coś złożonego, zwiniętego [co]* (14) : chodzą [dzisiejsi apostołowie] podniosłszy ku gorze rogáte głowy/ fwoie/ á roftoczywłszy ony fzyrokie podołki fwoie. *RejAp* 10v.

Zwroty: »chorągwie roztoczyć« [jako znak zwycięstwa] (1): [nieprzyjaciele Boga] W pośród plácu chorągwie roztoczyli fwoie *KochPs* 109.

»ogon roztoczyć« (2): Przeto Paw ku Pawicy/ fwoy ogon roftoczy/ By iey fwym pięknym pierzem/ nawiodł kłobie oczy. *BielSat* D3; *RejZwierc* 219.

»skrzydła roztoczyć« (1): Ná niéy [na chorągwi] fkrzydłá roftoczył czarny orzeł śmiały/ Niofąc w fercu zwycięzce wielkiego znak máły. *KochProp* 11.

[»roztoczyć żagle«: Byli, co mówiąc rzewno narzekali: [...] „Roztoczą żagle, w którą stronę jada, Czasu, kiedy być, pewnego nie kładą”. *Otwin(?)Erot* 21.]

Przen (9) :

W porównaniach (2): Bo prawdá gdzye fwe fkrzydłá by Orzeł roftoczy/ Iuż fáłfz ponuro chodzi iuż łeb w zyemię tłoczy. *RejWiz* 2; *RejAp* 171.

Zwroty: »roztoczyć sw(oj)e chorągwie, proporce« = *objąć w posiadanie, okazać władzę (tu: nad duszą ludzką)* [szyk zmienny] (1:1): *RejAp* 166v; A wżákoż w záplugáwionym ciele nie może [cnota] ták bęfpiecznie fwych chorągwi rofthoczyć/ iáko w owym wřpaniłym á rozumem ozdobionym. *RejZwierc* 68.

»ogon roztoczyć« (1): Pátrz iáko tá dropia křini [tj. niecnota]/ Chodzi by Paw miedzy fwemi/ Skrzydłá ogon roftoczyłá *RejZwierc* 231a.

»proporce roztoczyć« = *stanąć do walki (tu: o zdobycie dusz ludzkich)* (1): A gdy ten wielki hetman/ co ták fwiátem toczy/ Z dopuřczenia Páńfkiego proporce roftoczy/ Iákoż iuż ma przywiley/ gdyż Pan o ty niedba/ Co ták chodzą puřtopás/ á żadny go nie zna. *RejWiz* 139.

»skrzydła roztoczyć« [w tym: gdzie (5)] = *rozprzestrzenić się* [szyk zmienny] (6): A gdzye też krew fláchetna [tj. nie flegma ani melancholia] fwe fkrzydłá roftoczy/ Iuż wefoł/ iuż fie śmieie/ fpyewa/ buyno kroczy. *RejWiz* 118, 2; iż czárt rozwiázan ieft á práwie iáko paw rofthoczył po wřzemu fwiátu fprořne ty fkrzydłá fwoie. *RejAp* 171; NVż iefli fie w którym páńřtwie [...] rozmnoży á fkrzydłá fwe roftoczy on fprořny grzech łákomřtwo/ tu iuż łobie rozwáż/ w iáki zły á niepobożny przypadek tákie páńřtwo zátoczyć fie muři. *RejZwierc* 57; By wřdy ná którym fwiecie gdzie tá fektá [tj. arianie] byłá/ Tylko tu v nas w Polřczce fkrzydłá roftoczyłá. *RejZwierc* 250v, 231a.

[»żagle roztoczyć«: A ktemu ná tym Máłźcie prawdy niebieskiey swoiey [...] żagle wiary náfzey y nádźieie świętey roftoczywłzy/ y mocnie [...] vgruntowawłzy ísprawą niebieską swoią/ przez rozmaíte niebefpieczeńftwa do portu [...] prowadźi. *GrzegŻarnPos* 1597 72 (*Linde*).]

a. [*Położyć rozwinięte*: A Cesarz [...] wziął obiema rękoma brzeg kobierca a tocząc je [*tj. jabłko*] przed sobą, postępując za niem, aż jabłka dosiágł, a zasię kobierzec roztoczył, jako był *PamJancz* 119.

Zwrot: »roztoczyć przed nogi«: A thedy on dworzanyń wzywawłzy czyłthy ręcznyk podnyofł zzyemye Iezufza y vklonyłzye yemv a rofthoczył ręcznyk przed nogy yego *RozmyślDomin* 46.]

2. *Rozprzestrzenieć coś wokół siebie a. na jakiejś przestrzeni* [co] (4) :

Szereg: »roztoczyć a rozszerzyć« (1): Azałz to nie prawdá iż Máchomet álbo fektá iego [...] iuz od tego czáfu roftoczyła á práwie rozfzyrzyła okrucieńftwo swoie. *RejAp* 170v.

a. *Wypuścić z siebie* (2) : A Phebus fwe promienie roftoczył wefoły. *StryjWjaz* B2.

roztoczyć ku czemu [= *w jaką stronę*] (1): Látá 1211. Była wielka Kometá/ przez ósmnaście dni trwała miefiącá Máíá ku Połowcom á Tátárom/ a ku zachodu fłońcá ogon roftoczyła *BielKron* 359v.

b. *O roślinie, która się rozrasta; przen* (1) :

Zwrot: »na wsze strony roztoczyć« (1): Ty ogláday [...] tak piękne grona z Polfkiey macicze, Liłt fwoy wielmi fzyroko wżędzie rozpuściła, Na wże ftrony gałęzi roftoczyła *FalZiołSpicz* V 119v.

3. [*Rozpłaszczyc za pomocą wałka* [co czym]: ktore [*ciasto*] wyiawłzy ná ftoł/ cukrem potrzęsiony położ á gnieć dobrze ná nim. Potym wałkiem roftocz íáko cienko chcełz mieć *SienHerb* 537a.]

4. *Przelać; rozlać* [co] (3) :

a. [*Z jednego naczynia do kilku innych* [w co]: Item wyna pulkvffkow trzy a czwarthy pvlkvffek w barili rofthoczono *Cochan I* 109.]

b. *O krwi wyciekającej z ran; przen* (3) :

W porównaniu (1): *GrabowSet* T4v cf »krew roztoczyć«.

Zwroty: »krew roztoczyć« = *pomordować* (1): Krew/ íáko z krynic wodę roftoczyli/ A miáftá twego polá zámoczyli *GrabowSet* T4v.

»roztoczyć [za kogo, za co] krew swą (swoję)« [o śmierci krzyżowej Jezusa] [szyk zmienny] (2): *RejZwierc* 186v; Ciáłoś fwe zá nas wydał/ y krew fwą roftoczył. *GrabowSet* P3.

5. [*O robakach: zniszczyć rozgryzając, drząc od środka*:

Fraza: »(ch)robacy [kogo] roftoczyli«: Herod vmyfłił zábić Piotrá świętego/ [...] Bóg [...] wybáwił go/ á fáme go potym dał że go chrobacy roftoczyli. *GilPos* 277v; robacy go [*tyrana*] żywego roftoczyli/ y mięfo z niego obiedli/ y kości pogryzli *SkarŻyw* 720 (*Linde*); *SkarKaz* 19b (*Linde*).]

6. *Zakończyć jakieś działania, przestać toczyć (walkę)* (1) :

Zwrot: »walkę roztoczyć« (1): Potym fie ftrony zgodziły/ Wfzytkę walkę roftoczyły: Y przyłzyły ku rządney zmwowie/ Vdziáłáli pokoy fobie. *BierEz* Q4.

Synonimy: **1.** *rozciągnąć, rozdziernąć, rozłożyć, rozpiąć, rozpostrzeć, rozpuścić, rozstawić, rozszerzyć, rozwinąć*; **4.** *przelać*; **5.** *rozszemrać*.

Formacje współrdzenne cf TOCZYĆ.

Cf [**ROZTOCZENIE**], **ROZTOCZONY**